

A TÁRSADALMI BEILLESZKEDÉS PROBLÉMÁI

A tudományos-technológiai haladás lényeges kihatással van a társadalmi viszonyokra. Noha nem következik be azonnal a társadalmi rendszer változása, magában a tőkés termelési módban is lényeges változások játszódnak le. Mindenekelőtt a termelési folyamat válik emberibbé és egész sor szociális intézkedés meghozatalát vonja maga után a közvetlen termelők életének és egészségének védelme érdekében. Az ember fizikai erejének kiszorítása a termelési folyamatból, valamint később az automatizáció bevezetése a kompjuteres irányító rendszerekbe, ami az ellenőrzés és irányítás alól is felmenti az embert, szükségszerűen a társadalmi viszonyok változásához vezet.

Mindez előidézi már a kapitalizmusban a munkások részvételét a tőkés vállalatok vagy részvénytársaságok létezését és működését biztosító lényegbevágó kérdésekkel kapcsolatos döntéshozatalban. Ezek tehát a tudományos-műszaki fejlődés legfontosabb eredményei a társadalmi viszonyok megváltoztatásában, a tőkés feltételek között. Ezen az alapon feltételezhetjük a tőkés rendszer békés átalakulásának elméletét egy fejlettebb magasabb fokú társadalmi rendszerbe.

A szocialista társadalmi viszonyok között a tudományos-műszaki fejlődésnek még sokoldalúbb és fontosabb szerepe van. Amikor már megtörtént a magántulajdon és a profitharácsolási hajsza megszüntetése, az embernek ember által történő kizsákmányolása, a technika eredményeinek az általános jólétet és a társadalom minden rétege munka és életfeltételének javítását kell szolgálnia.

A kapitalizmusban megkezdett „participáció” gyakorlata a döntéshozatalban még nyíltabb és sokoldalúbb formát kap. A közvetlen termelőnek kell az egész gazdasági és társadalmi élet hordozójává válni, hogy megtörténjen a munka teljes felszabadulása és az elidegenedés minden formájának túlhaladása.

A szocializmus mai fejlettségi foka alapján már bátran állíthatjuk, hogy az emberi elidegenedés túlhaladásának feltételeit az öngazgatású

szocializmus teremti meg legteljesebben. Az öngazgatás a gazdasági szervezetekben és a társadalmi életben minden egyén öngazgató társadalmi helyzetének a teljes megváltozását jelenti. A különböző funkciók által az öngazgató szervezetben minden egyén a jogai mellé még óriási társadalmi felelősséget is kap, amely alkotóan megváltoztatja társadalmi öntudatát. „A szocialista társadalomban a társadalmi tudat nagyon gyorsan fejlődött a forradalom folyamán és ugyanezzel az intenzitással a szocializmus kiépítése során is. A társadalmi élet objektív törvényszerűségeinek felismerése erősen hat a társadalmi tudat fejlődésére, az embermilliók tudatosan irányított tervszerű akciói által. A szocializmusban a társadalmi tudat aktív. Ez pozitív szerepet játszik a szocialista társadalmi viszonyok kiépítésében és a szocialista közösség közös problémáinak és érdekeinek megoldásában.”¹

Az öngazgatású szocializmus még inkább aktivizálja a társadalmi tudatot a társadalom minden tagjánál, mert a társadalmi-gazdasági és politikai viszonyok további előrehaladása ezt megköveteli. Az öngazgatással feloldódnak a korlátok minden dolgozó ember aktív részvételére a társadalmi élet és a munka valamennyi lényeges kérdésének megoldásában. Így kiküszöbölődik a dolgozó aktív tevékenységének akadályozottsága, amit a műszaki munkamegosztás idéz elő, a munka szigorú megszervezésével és az egyazon műveletek állandó ismétlésével.

Az öngazgatás politikai rendszerünkben két területen jut legközvetlenebbül kifejezésre. Ez a két terület a történelmi fejlődésben is elkülönült egymástól és a dolgozók csak fokozatosan gyakorolhatták öngazgatói jogukat. Egyik oldalról beszélhetünk az öngazgatás társadalmi-gazdasági formájáról a gazdasági szervezetekben és egyéb társadalmi termelő és nem termelő csoportokban, míg a másik oldalról jelentkezik a társadalmi-politikai öngazgatás a társadalmi-politikai szervezetekben és közösségekben. Az öngazgatásnak ez a két formája azonban elválaszthatatlan dialektikus egységben áll egymással, úgy hogy egyik sem válhatna meg teljes egészében a másik nélkül.

Nálunk az öngazgatás történelmi fejlődése a gyárak és egyéb termelő munkaszervezetekben a munkaközösség által való igazgatás bevezetésével kezdődött. A munkástanácsok megalakításával kezdetét vette a gazdasági életben a közvetlen termelőknél a döntéshozatali folyamatba való bekapcsolása. A dolgozóknak az igazgatásban való részvételével megteremtjük a munka felszabadításának és az elidegenedés megszüntetésének az előfeltételét.

A gazdasági öngazgatás első sikerei nyomán politikai rendszerünk a helyi öngazgatás bevezetésével megtette a következő lépést is. Ily módon létrejön és kifejlődik a kommunális rendszer mint a polgárok közvetlen öngazgatásának formája, lakóhelyük minden lényegbevágó kérdésének megoldására, melyeknek közös jelentőségük van az egész közösségre.

Öngazgatási rendszerünk fejlődési útja azonban nem volt töretlen és zökkenésmentes. A szocialista öngazgatás a termelőeszközök feletti tár-

sadalmi tulajdonon alapuló politikai rendszer biztosítja a közvetlen termelőknek, hogy rendelkezzenek az egész újratermelt értékkel, és hogy a fő tényezők legyenek a társadalmi újratermelés megszervezésében.

Az érvényben levő alkotmányos és törvényes rendelkezések alapján a közvetlen öngazgatás megnyilvánulásának alapvető formái a munka és a termelés területén a társultmunka-alapszervezetek, a területi közvetlen öngazgatás tekintetében pedig a helyi közösség mint a községi rendszer része. „A társult munka alapszervezete a társult munka alapvető formája, amelyben a dolgozók közvetlenül és egyenjogúan gyakorolják társadalmi-gazdasági és más öngazgatási jogaikat és döntenek a társadalmi-gazdasági helyzetükkel kapcsolatos egyéb kérdésekről.”²

A kommunális rendszer kiépítésével létrejöttek a községek mint a polgárok demokratikus hatalmának helyi jellegű formái. E rendszer tökéletesítésével a közvetlenebb öngazgatás érdekében alakultak meg a helyi közösségek. „A települések, a települések egyes részeinek vagy több összefüggő település dolgozóinak és polgárainak joga és kötelessége, hogy meghatározott közös érdekek és szükségletek kielégítése céljából, öngazgatási alapon, helyi közösségbe szerveződjön. A dolgozók és a polgárok a helyi közösségben döntenek közös érdekeik érvényesítéséről és közös szükségleteik szolidáris kielégítéséről: a településrendezés, a lakáskörülmények, a kommunális szolgáltatások, a szociális és gyermekvédelem, az oktatás, a kultúra, a testnevelés, a fogyasztók védelme, a környezetvédelem és fejlesztése, a honvédelem és társadalmi önvédelem, valamint az élet és a munka más területén.”³

Ezekből a törvényes meghatározásokból világosan látszik, hogy a dolgozók és polgárok kötelessége és hatásköre átfogó és messzeható mind a társultmunka-alapszervezetekben, mind a helyi közösségekben, s ezért minden szubjektív társadalmi erő az öngazgatási viszonyok továbbfejlesztését szorgalmazza az élet és a munka minden területén.

Amint azt már korábban megállapítottuk, a dolgozók és polgárok társadalmi-politika és öngazgatói tevékenysége bizonyos értelemben erőteljesebb formában jut kifejezésre az ipari és a városi környezetben. Ez elsősorban a munkásosztály erőteljesebb fejlettségének és eszmei kiépítettségének az eredménye a kevésbé fejlett mezőgazdasági vidékek falusi struktúrájához viszonyítva. A városi környezet magasabb kulturális és oktatási szintet is lehetővé tesz ezen települések lakosságának, úgyhogy ez a körülmény is kihatással van az ilyen lakosság erőteljesebb politikai és öngazgatói munkájára.

Az ipari munkakörnyezet öngazgatási és társadalmi-politikai viszonyai jóval fejlettebbek a természetes környezeténél, s ezért magától értetődik, hogy a természetes környezetből jövő munkásoknak szükségük van egy bizonyos időszakra, hogy megszokják az új körülményeket. A mezőgazdasági dolgozók beilleszkedésének az ipari munkakörnyezet öngazgatási és társadalmi-politikai életébe két formája van: egyrészt az új környezet társadalmi-politikai életébe való bekapcsolódás, másrészt pedig a

munkaszervezetben folyó öngazgatói döntéshozatal folyamatába való bekapcsolódás. Itt elsősorban ezeknek a munkásoknak a közvetlen bekapcsolására gondolunk, a társultmunka-szervezetek öngazgatói testületeibe való megválasztásukkal.

1. A társadalmi-politikai szervezetekbe való bekapcsolódás

Társadalmi-politikai rendszerünk sajátos a politikai pártokat illetően. Nálunk ugyanis csak egy politikai párt létezik, a Jugoszláv Kommunista Szövetség. Pártunk az eszmei vezetője az összes haladó tudatos szocialista erő minden tevékenységének. „A Jugoszláv Kommunista Szövetség a munkásosztály és az összes többi dolgozó egységes forradalmi szervezete és vezető eszmei-politikai ereje az öngazgatói szocializmusért folytatott harcban.”⁴

Társadalmi és politikai rendszerünk jellegzetessége az öngazgatói érdekek pluralizmusában jut kifejezésre, ami tulajdonképpen az öngazgatói tudat törekvése az érdekek öngazgatói összeegyeztetésére és a döntéshozatalra, nemcsak az újratermelés gazdasági szférájában, hanem a politikában is. „Éppen azért, mert a politikai pluralizmus csak része az érdekek pluralizmusának, öngazgatói szocialista társadalmunknak nem valamiféle többpártrendszerre van szüksége, hanem sajátos társadalmi-politikai és más hasonló szervezetekre, amelyek mint a szocialista társadalmi tudat differenciált szerveződésének formái befolyásolhatják mind az általános társadalmi érdekeknek, mind pedig a részérdekek öngazgatói közösségei törekvéseinek kialakulását. Öngazgatói demokráciánkban jelenleg ezt a szerepet a társadalmi-politikai szervezetek töltik be, így a Kommunista Szövetség, a Jugoszláv Dolgozó Nép Szocialista Szövetsége, a Jugoszláv Szakszervezeti Szövetség, a Jugoszláv Szocialista Ifjúsági Szövetség, valamint az egyéb társadalmi és tudományos szervezetek.”⁵ Ezeknek a társadalmi-politikai szervezeteknek a jelentősége az öngazgatói pluralizmus megvalósításában állandóan erősödik e szervezetek taglétszámának állandó növekedésével.*

* A társadalmi-politikai szervezetek tagjainak száma.

ÉV	JKSZ	JDNSZSZ	JSZISZ	JSZSZ
1958.	830 000	5 295 000	1 256 000	1 963 261
1963.	1 019 013	7 245 204	1 807 350	2 953 696
1968.	1 146 284	8 162 204	2 085 456	3 258 283
1973.	1 076 711	8 582 340	2 489 851	2 911 188
1977.	1 460 267	12 554 493	3 223 652	4 511 340

Forrás: Jugoszlávia statisztikai évkönyvei.

Az adatokból kitűnik, hogy a szemléltetett húszéves időszakban emelkedett a tagok létszáma. A növekedés az ifjúsági szövetségben a legnagyobb (156,66%), míg a máso-

Több alkalommal már bebizonyosodott az a feltevés, hogy a társadalmi-politikai szervezetek kevésbé tömegesek és tevékenyek a falvakban, mint a városokban. Ez különösen a Kommunista Szövetségre és a szakszervezetre vonatkozik. A földművestagságot illetően történelmi tény, hogy ez a társadalmi réteg bizonyos értelemben mindig kívül állt az aktív politikai eseményeken. Ennek legfőbb oka pedig a földművesek hiányos eszmei képzésében keresendő. Érthető tehát, hogy ezt a réteget mindig könnyebb volt hazug ígéretekkel félrevezetni. Történelmünkben Tito elvtársnak a JKP (JKSZ) élére való választásával (1937.) kezdődik el a parasztság tömegesebb bekapcsolása a burzsoá Jugoszlávia politikai eseményeibe. Ám tekintet nélkül a parasztság bekapcsolódására a Népfrontba (a mai DNSZSZ), mégis elmaradt a parasztság tömeges bekapcsolódása a párt soraiba. Ez a helyzet pedig nem sokat változott a felszabadulás után és a szocialista építés során sem. Ezért Tito elvtárs a JKSZ XI. kongresszusán elhangzott beszámolójában többek között megállapítja: „A stagnálás időszakának eltelte óta a Kommunista Szövetségben fokozatosan növekszik az egyéni mezőgazdasági termelők száma is, úgyhogy ma csaknem 80 000 földművestagunk van. Ezzel kapcsolatban szem előtt kell tartanunk, hogy nálunk továbbra is igen felfokozott a falusi lakosságnak a városokba és az iparba való áramlása. Ennek ellenére azonban nem lehetünk megelégedve a Kommunista Szövetség földművestagjainak számával. Mert ez nem felel meg a falu szocialista átalakulásában és a mezőgazdasági termelés előremozdításában kifejtett tevékenységünknek.”⁶

A földműveslakosság kisebb méretű tevékenysége még a következőkkel magyarázható: a szakszervezet olyan „társadalmi-politikai szervezet, amely a munkásokat egyesíti és gazdasági érdekeiket képviseli, harcolva ezek érvényesítéséért.”⁷ Ily módon a szakszervezetek elsősorban a gyáripari munkásokat és azokat a foglalkoztatottakat ölelik fel, akik társadalmi tulajdonban lévő eszközökkel dolgoznak. Ezért a mezőgazdasági munkások szervezetlenek maradnak, nem fejtenek ki aktív tevékenységet ebben a szervezetben, még később sem, amikor átkerülnek az ipari környezetbe.

Mindezek miatt a természetes környezet munkásai kevésbé válnak tevékenyvé a társadalmi-politikai életben, úgyhogy az ipari, illetve városi környezetben sokkal szigorúbb követelményekkel találják szembe magukat. Egyes dolgozók ezeket az akadályokat könnyebben legyőzik, míg másoknál nagy problémát jelentenek az új munkaszervezet társadalmi-politikai életébe való bekapcsolódáskor.

dik helyen a JDNSZSZ áll 137,10%-os növekedéssel. Legkisebb méretű a tömegesedés a Kommunista Szövetségben, mert itt a növekedés 76% körüli. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy a JKSZ a munkáosztály élcsapata és a társadalom legöntudatosabb részei lesznek e szervezet tagjaivá, akkor itt enyhébbek a kritériumaink.

A mezőgazdasági munkásnak — de ugyanígy a volt magánkisiparosnak is — a munkaszervezetbe való lépésével, azonnal jelentkezik a szakszervezetbe való felvétel követelménye. Természetesen, ez a tagság felelősséggel és kötelezettséggel jár; anyagival (szakszervezeti tagságdíj fizetése) és a szakszervezeti tevékenységben való aktív részvétel. Öngazgatású szocialista rendszerünk az utóbbi időben egyre jobban sürgeti az aktív szakszervezeti ténykedést. A társult munka törvénye szerint: „A szakszervezetnek joga van indítványozni öngazgatási megegyezések megkötését. A szakszervezet olyan öngazgatási megegyezés megkötésében vesz részt, amely a társult munka dolgozóinak munkaviszonyát szabályozza vagy alapokat és mércéket állapít meg a tiszta jövedelem elosztásához és az eszközöknek személyi jövedelemre és a dolgozók közös fogyasztására történő elosztásához.”⁹⁸ A szakszervezet szerepe a társult munka alapszervezeteiben akkor is nagy lenne, ha csupán a legfontosabb és a sorsdöntő öngazgatási megegyezések megkötésében venne részt. Ám a szakszervezet részt vesz a társult munka minden egyéb általános normatív aktusainak meghozatalában is. Ezek szerint egyetlen öngazgatási megegyezés vagy más normatív aktus sem hagyható jóvá a dolgozók gyűlésén vagy referendumon, ha azt a szakszervezet nem véleményezte vagy nem volt nyilvános vitán.

Ilyen feltételek között, a munkaszervezeti léghör kialakítása érdekében, valamint a társult munka minden dolgozójának az öngazgatási tevékenységről való közvetlen tájékoztatása érdekében elengedhetetlenül szükséges a kollektíva minden új tagjának a bekapcsolása a szakszervezeti szövetségbe. Ez különösképpen a falusi, mezőgazdasági, illetve természetes környezetből újonnan felvett munkásokra vonatkozik.

A nem ipari dolgozóknak az ipari környezet társadalmi-politikai életébe való bekapcsolása folyamán a másik jelentős feladat a Kommunista Szövetségbe való bevonásuk. Ez a nehezebb feladat, mert a falusi, elmaradottabb környezetből származó munkás gyakran konzervatívabb, kispolgári és törpebirtokosi felfogású s így az eszmei képzettsége is igen alacsony szintű. Elsőrangú tennivalón tehát eszmei képzésük és nevelésük megszervezése, valamint fokozatos igénybevételük a gyakorlati társadalmi és politikai tevékenységben.

A tapasztalat azt bizonyítja, hogy a mezőgazdasági környezetből származó idősebb munkások bekapcsolása a Kommunista Szövetség munkájába mindig több gondot okoz, mint a fiatalok beszervezése. Ez a maradi nézetek és a korábbi történelmi időszakok hazug politikai ígéreteinek a következménye, bizonyos mértékben pedig a templom és a vallás hatása. Ezzel szemben a fiatalabb munkások már más oktatásban részesültek iskolarendszerünkben, amelyet egyre jobban áthat a marxista és a szocialista öngazgatású ideológia.

2. Bekapcsolódás az öngazgatási folyamatokba

Folyamatos társadalmi forradalmunk legfőbb vívmánya a közvetlen termelők szocialista öngazgatása. Ez azt jelenti, hogy minden környezetben megteremtettük a társadalmi-gazdasági és politikai előfeltételeket a dolgozók közvetlen bekapcsolására a döntéshozatali folyamatba. A közvetlen szocialista öngazgatás anyagi alapját a termelőeszközök társadalmi tulajdona képezi, ami lehetővé teszi minden foglalkoztatottnak, hogy közvetlenül igazgasson és rendelkezzen ezekkel az eszközökkel, de ugyanakkor, hogy döntsön is a munka azon eredményének sorsáról, amit ezen eszközök felhasználásával megteremt.

A munkásöngazgatással a szocialista társadalomban a legtökéletesebb formában valósul meg az emberi munka felszabadítása. A termelési eszközök társadalmiasításával megszüntettük az ember ember által történő kizsákmányolásának előfeltételeit. Ezzel demokratikusabb és humánusabb viszonyok alakulnak ki a termelési folyamat résztvevői között, s ennek látszata a termelési eredményeken is megvan.

Hazánkban a munkásöngazgatás a Nemzetgyűlés 1950. június 27-i történelmi ülésével kezdődött, amikor meghozták az állami gazdasági vállalatoknak és felsőbb gazdasági egyesületeknek a dolgozó kollektívák általi igazgatásáról szóló Alaptörvényt. A társadalmi-gazdasági rendszerben akkor megkezdett változások alapján társadalmi tulajdonba kerülnek a termelőeszközök, illetve az öngazgatás anyagi alapja. A munkástanácsok megalakításával a döntéshozatal fokozatosan a közvetlen termelők és dolgozók, ill. képviselőik hatáskörébe kerül.

A szocializmus gazdasági-anyagi alapjának fejlődésével egyre szélesebbé válik az öngazgatás is, felölelve a gazdaság minden területét, sőt később a nem gazdasági ágazatok szervezeteit is. Az évről évre sokasodó munkástanácsok* mind nagyobb felhatalmazást kapnak. Így az 1974. évi al-

* Adatok a társultmunka-szervezetek munkástanácsairól.

Év	A munkástanácsok száma	A munkástanácsok küldöttei		
		Összesen	Nők	Fiatalok
1	2	3	4	5
1952.	4 646	105 018	13 401	—
1953.	4 758	105 540	13 817	9 175
1954.	5 324	115 479	12 520	8 936
1956.	5 989	124 204	15 983	13 807
1957.	6 314	128 607	19 987	19 798
1958.	26 620	305 844	49 324	19 465
1959.	20 040	137 720	—	—
1960.	28 023	336 899	57 370	25 732
1961.	18 979	175 607	31 061	8 409
1962.	24 408	323 844	56 430	23 641
1964.	17 064	348 533	107 328	38 896
1965.	6 747	149 404	25 915	15 674
1966.	6 809	150 389	26 507	14 841

kormány szerint „a munkástanács, a társultmunka-szervezet munkájának és tevékenységének igazgatási funkciója gyakorlásában, megállapítja az alapszabály javaslatát és más általános aktusokat alkot, megállapítja a tevékenységi politikát és kidolgozza a munka- és fejlesztési tervet és programot, megállapítja a tevékenységi politika, a munka- és fejlesztési terv, valamint a program megvalósításához szükséges intézkedéseket, megválasztja, kinevezi és felmenti a végrehajtó és ügyvezető szervet, illetőleg e szervek tagjait, gondoskodik a dolgozók tájékoztatásáról és az öngazgatási megegyezésben, a szervezet alapszabályában és más öngazgatási aktusában megállapított más ügyeket végez.”⁹

Az alkotmányos felsorolásból látható, hogy a munkástanács illetékesége valóban kivételes fontosságú, mert valójában minden döntést a munkástanács ülésén véglegesítenek, de ez az öngazgatási forma mégsem tekinthető közvetlen öngazgatásnak, hanem közvetett öngazgatásnak a küldöttrendszer alkalmazásával, ami azt jelenti, hogy minden szervezési egységnek (munkacsoport, üzembrészleg) képviseltetnie kell magát ebben a munkástanácsban. Mellékesen jegyezzük meg, hogy a küldöttrendszer is egyike azoknak az újításoknak, melyeket az 1974. évi alkotmány vezetett be öngazgatású társadalmi-politikai rendszerünkbe.

Az öngazgatás legfőbb vívmányai azonban mégis a közvetlen öngazgatási formák; a dolgozók gyűlése, a referendum és a személyes véleménynyilvánítás. Ezek a közvetlen döntéshozatali formákon keresztül jut kifejezésre a munka szocialista felszabadítása, illetve talaját vesztí az emberi elidegenedés. Így az öngazgatási döntéshozatallal a munkások „elégítelt” kapnak azért a korlátozott kreativitásért, amire a szigorúan előírt technológia és a részletes műszaki munkamegosztás készíteti őket. A munkás felelős viszonyulása a döntéshozatalhoz az egész munkaszervezetnek lehetővé teszi a közvetlen öngazgatást.

A zavartalan és hatékony öngazgatási rendszer és döntéshozatal szempontjából nagyfontosságú a munkások és dolgozók tájékoztatása. A hathatós döntéshozatal nélkülözhetetlen előfeltétele az adatok, a pénzügyi állapotok és a káderhelyzet ismerete, de minden más információ is döntően befolyásolja a helyes döntéshozatalt. Ezeket az adatokat pedig rendszerint a társult munka szakmai-, műszaki-pénzügyi és káderszolgálat gyűjti be és dolgozza fel, s éppen ebből eredhetnek a dolgozók tájékoztatása körüli problémák. Ugyanis a meghatározott döntések meghozatalához szükséges anyagok elkészítésénél mindig dilemmák merülnek fel az információk terjedelme és tartalma körül. Ha az anyagok túlzottan szakmaiak és tömörök, ami egyben azt is jelenti, hogy áttanulmányozá-

1	2	3	4	5
1968.	15 700	346 918	105 057	31 578
1970.	15 333	339 857	105 506	46 899
1972.	15 081	343 653	110 668	46 365
1976.	22 151	344 389	91 455	46 663

Forrás: Jugoszlávia 1978. Statisztikai évkönyve, 70. old.

suk nem igényel sok időt a munkástól, akkor ezek a tájékoztatók gyakran érthetetlenek a nem szakmabelieknek. Ha viszont az anyagok terjengősek, tele adatokkal és részletes magyarázatokkal, akkor érthetőbbek, de mégis az a veszély fenyeget, hogy a munkásoknak nem lesz elegendő idejük áttanulmányozásukra. Ez a dilemma tehát állandóan aktuális, különösen azért, mert a tájékoztatás módja és formája alapján lehetőség nyílik a techno-bürokratikus elferdülésekre, az öngazgatási döntéshozatal folyamatában. A szakszolgálatok és a szakemberek ugyanis már előre kialakítják az „egyetlen lehetséges” döntést, úgyhogy a gyűléseken vagy a közvetlen döntéshozatal egyéb formáin az állásfoglalás már csak formális „kézfelnyújtás” vagy „az egyetlen válasz bekeretezése”.

Amint az eddigiekből láttuk, egész társadalmi-gazdasági rendszerünk a dolgozók közvetlen öngazgatásán alapul, s ezért ismertettük a döntéshozatali formák jelentőségét. Ezért fontos tehát, hogy minden munkás egyforma mértékben legyen bekapcsolva az öngazgatási folyamatba. Ez a bekapcsolódás különösen a mezőgazdasági környezetből származó munkásokra vonatkozik, akiknek nincsenek ilyen tapasztalataik munkatevékenységük korábbi időszakából. A természetes környezetből való munkások — amint már korábban is megállapítottuk — gyakran maradi felfogásúak, sőt olyasmit is mondanak, hogy „a döntéseket úgyis máshol és mások hozzák, nem pedig a dolgozók gyűlésén”. Így aztán az sem ritka, hogy a természetes környezetből jött munkások kívül maradnak az öngazgatási döntéshozatalon, ill. meg sem jelennek az összejöveteleken. Ha pedig jelen is vannak a dolgozók gyűlésén, ezek a munkások passzívak, nem vitáznak és nem vesznek részt az álláspontok kikristályosításában. Mentségül pedig szakképzetlenségüket hozzák fel, és azt hogy nem értenek az adott problémakörhöz. Így csak néma szemlélők maradnak. Ebben a viselkedésben az a baj, hogy az ülést követően ezek a munkások mégiscsak „véleményezik” a meghozott döntéseket, elmondják nézeteiket, amelyek néha nem is rosszak.

Különösen kifejezett az öngazgatási beilleszkedés problémája az utazó munkásoknál, a félig munkás félig parasztnál, akik naponta utaznak munkahelyükre a környező falvakból vagy mezőgazdasági településekről. Ezek a munkások mutatnak legkisebb érdeklődést az öngazgatási döntéshozatal iránt, legtöbbször hiányoznak — rendszerint igazolatlanul, illetve az otthoni mezőgazdasági munkák miatt. Az ilyen viselkedés a munkások egy részénél az ipari munkához való viszonyulás következménye. Ugyanis a gyári munkát csak pótjövedelemnek tekintik, míg fő foglalkozásuknak továbbra is a mezőgazdaságot tartják.

A földműveseknek az iparban való beilleszkedési problémái közül külön figyelmet érdemel e munkások bevonása az öngazgató testületekbe és funkciókba. Az öngazgatási döntéshozatalban való passzív magatartásuk miatt ezek a munkások hosszú ideig háttérbe szorulnak, nemigen jelölik őket a munkástanácsba vagy valamilyen bizottságba. Bár az sem ritka, hogy visszautasítják a jelölést valamilyen öngazgatói funkcióra.

Leginkább a képzetlenségükre, járatlanságukra, az időhiányukra és hasonlókra hivatkoznak, s ily módon a jövőben is kívül rekednek az öngazgatási folyamatokon. Az öngazgatási tevékenységen való kívülmaradás azonban néha e munkásokból kifejezett elégedetlenséget vált ki, s ezzel a kör be is zárul.

A nem ipari munkások öngazgatói magatartásán leggyorsabban eszmei és szakképzésükkel változtathatunk. Ezért az utóbbi időben egész társadalmunk és minden tudatos szubjektív tényező nagy figyelmet szentel a folyamatos oktatásnak, a munkára való felkészítésnek és a munka melletti tanulásnak. A felnőttképzés ezen formái között jelentős szerepet kapnak a politikai iskolák és az öngazgatók iskolája, amelyek elsősorban a fejletlenebb és a mezőgazdasági vidékek munkásaira gyakorolnak hatást ott, ahol a közvetlen öngazgatás rendszere és gyakorlata viszonylag fejletlenebb.

Jegyzetek

- ¹ Dr. Vladimir Rašković: Sociologija Instit. za ekon. istraž. — Savremena administracija, Beograd, 1973., 274. oldal.
- ² A JSZSZK Alkotmánya.
A JSZSZK Hivatalos Lapja Lapkiadó Vállalat, Belgrád, 1974., 32. oldal.
- ³ Uo., 77. oldal.
- ⁴ A JK SZ Statútuma — A JK SZ XI. Kongresszusa. Forum, Újvidék, 1978., 221. oldal.
- ⁵ Edvard Kardelj: A szocialista öngazgatás politikai rendszerének fejlődési irányai. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1977., 100. oldal.
- ⁶ J. B. Titónak a JK SZ Elnökének beszámolója és záróbeszéde a JK SZ XI. Kongresszusán. Forum, Újvidék, 1978., 72. oldal.
- ⁷ Politička enciklopedija. Savremena administracija Beograd, 1975., 962. oldal.
- ⁸ Törvény a társult munkáról. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1979., 283. oldal.
- ⁹ A JSZSZK Alkotmánya, 69—70. oldal.

Rezime

Problemi društvene adaptacije

Autor analizirajući društvenu adaptaciju na početku konstatuje da razvoj sredstava za proizvodnju već i u sklopu kapitalizma dovodi u današnjim uslovima do sve izraženijeg zahteva za uključivanjem radnika u proces odlučivanja. Preko različitih oblika participacije to se i ostvaruje. Međutim, socijalizam pruža posebno izražene mogućnosti za razvijanje radničkog odlučivanja. To se najviše razvijalo u našoj zemlji, formiranjem radničkih saveta i drugih samoupravnih tela u radnim organizacijama, te raznih samoupravnih organa u društveno-političkim zajednicama, putem delegatskog skupštinskog sistema (prema najnovijim ustavnim rešenjima).

Razmatranje procesa uključivanja u društveno-politički život je započet sa izlaganjem nekih konstatacija o specifičnostima našeg socijalističkog samoupravnog političkog sistema. Tu je pre svega isticana karakteristika našeg sistema u pluralizmu samoupravnih interesa. U pogledu društveno-političke aktivnosti izneta je konstatacija, da su društveno-političke organizacije manje masovne i aktivne u seoskim sredinama, nego što su u gradskim naseljima. Seljaci su tokom čitave istorije političke aktivnosti bili kolebljivi, pa su potpadali uticaju vladajućih političkih interesa. Tek u novije vreme (u našim uslovima od 1937. godine) seljaštvo prelazi na stranu radničke klase i stvara sa njom klasni savez. Međutim, to nije doprinelo masovnom uključivanju seljaštva u Komunističku partiju. To stanje se u zadnje vreme nešto poboljšava, ali je drug Tito rekao na XI Kongresu SKJ: „... Mi ne možemo biti zadovoljni sadašnjim brojem poljoprivrednika u Savezu komunista”. Praksa pokazuje da među radnicima iz poljoprivredne sredine starija generacija se više suzdržava od učlanjenja u SK. Druga karakteristika društveno-političkog ponašanja poljoprivrednih radnika u industrijskoj sredini, da ne učestvuju u radu sindikalne organizacije, bez obzira na izvanredno veliku ulogu ove organizacije u samoupravnom životu osnovnih organizacija udruženog rada novijeg perioda. To je rezultat neorganizovanosti ovih radnika u bivšoj sredini, što se shvatanja vrlo teško može iskoreniti prelaskom u industrijsku sredinu.

Drugo područje društvene adaptacije je uključivanje u samoupravne aktivnosti. Radničkim samoupravljanjem u socijalističkom društvu u najsavršenijem obliku se ostvaruje oslobađanje ljudskog rada od svih oblika otuđenosti, podređenosti i eksploatacije. Razvojem ekonomsko-materijalne osnove socijalizma sve se više širi i samoupravljanje, obuhvatajući sve oblasti privrede, pa kasnije i organizacije iz neprivredne delatnosti. Najvažniji oblici samoupravljanja, međutim, ipak su neposredni oblici samoupravljanja na zborovima radnih ljudi, na referendumu i putem ličnog izjašnjavanja. Kod radnika iz prirodne sredine nailazimo na vrlo slabe samoupravne aktivnosti, pre svega zbog konzervativnog stava prema neposrednom odlučivanju. Slična je situacija i kod polutana, jer ovi posle radnog vremena obično žure kućama, da bi obavili potrebne radove na imanju. Zbog ovakvog ponašanja radnika iz prirodne sredine dosta dugo ih ne kandiduju na samoupravne funkcije. Do takve situacije često dovodi i to, što novodošli radnici iz neindustrijske sredine ni ne prihvataju kandidaturu za neku samoupravnu funkciju. Autor izlaz iz ovog stanja vidi u permanentnom obrazovanju i u ostalim posebnim oblicima odraslih, posebno u političkim školama i u školama samoupravljača.

Résumé

Les problèmes de l'adaptation sociale

En analysant l'adaptation sociale, l'auteur constate au début de son oeuvre que dans le capitalisme de notre époque le développement des moyens de production exige déjà de plus en plus l'inclusion des ouvriers dans le processus de prise de décision. Cela se manifeste déjà sous plusieurs aspects de la participation.

Cependant, le socialisme offre des possibilités spécialement exprimées pour

le développement de l'élaboration et de prise de la décision des ouvriers. Cela se développait le plus dans notre pays par la formation des conseils ouvriers et des autres corps d'autogestion dans les organisations de travail; par les divers organes autogestionnaires, dans les communautés socio-politiques, par le système de délégation d'assemblée (après les plus nouvelles résolutions de notre constitution). L'observation du processus de l'inclusion dans la vie socio-politique est commencée par l'exposition de quelques constatations sur les spécificités de notre système politique socialiste autogestionnaire. On met en relief tout d'abord le caractère de notre système dans la pluralité des intérêts autogestionnaires.

De l'aspect des activités socio-politiques, on expose la constatation que les organisations socio-politiques sont moins populaires et actives dans les milieux de campagne que dans les localités urbaines. Les paysans étaient hésitants pendant toute l'histoire de l'activité politique, et ils supportèrent l'influence des intérêts politiques dominants. Ce n'est que dans le temps plus proche (chez nous dès 1937) que la paysannerie passe au côté de la classe ouvrière et fonde avec elle l'union de classe.

Pendant cela n'apporte pas à l'inclusion de paysannerie en masse dans le parti communiste. Cette situation s'améliore un peu aujourd'hui, mais notre Président TITO a déclaré sur le 11ème Congrès de la Ligue Communiste de Yougoslavie: „Nous ne pouvons pas être contents avec le nombre actuel des agriculteurs dans la Ligue des communistes”. On voit que parmi les traillleurs de milieu agricole la génération plus âgée se soustrait le plus d'entrer dans la Ligue des communistes.

Un autre caractère du comportement socio-politique des travailleurs agricoles dans le milieu industriel est, qu'ils ne prennent pas part dans le travail de l'organisation syndicale, sans égard au extrêmement grand rôle de de cette organisation dans la vie autogestionnaire des organisations de base de travail associée de notre temps. C'est le résultat de l'inactivité des ouvriers dans leur milieu ancien, et qu'il est difficile de déraciner leurs préjugés en entrant dans le milieu industriel. L'autre domaine de l'adaptation sociale est l'inclusion dans les activités autogestionnaires. Par l'autogestion ouvrière dans la société socialiste, se réalise dans sa forme plus parfaite la libération du travail humain de toutes sortes d'aliénations de soumissions et d'exploitations. Avec le développement de la base économique et matérielle du socialisme, l'autogestion s'étend de plus en plus, englobant tout les régions de l'industrie et plus tard les organisations de l'activité non-industrielle. Les aspects plus importants de l'autogestion sont cependant les formes directes d'autogestion: les assemblées des travailleurs, le referendum et la déclaration personnelle. Chez les ouvriers de campagne on trouve des très faibles activités autogestionnaires à cause des préjugés par rapport de la prise de décision directe. La situation est pareille chez les ouvriers demi-savants car après le travail ils se dépechent pour cultiver leurs champs. A cause de leur attitude pareille on n'avait guère choisit ces ouvriers pour les fonctions autogestionnaires. Cela arrive aussi parce que les ouvriers venus de campagne n'acceptent même pas d'être les candidats pour les fonctions autogestionnaires. L'auteur voit la source de cette situation dans l'éducation permanente, surtout dans les écoles politiques et sur les cours d'autogestion.